

Tjänsteskrivelse

Datum

2025-03-10

Vår referens

Malin Kempengren
Utvecklingssekreterare
malin.kempengren@malmö.se

Remiss Justitiedepartementet - Straffbarhetsåldern GRF-2025-3098

Sammanfattning

Justitiedepartementet har skickat SOU 2025:11 Straffbarhetsåldern, som behandlar frågan om vid vilken ålder som barn bör kunna straffas, på remiss till Malmö stad. Grundskoleförvaltningen vill särskilt lyfta fram att utredningen genomgående saknar resonemang om skolplikt och barns rätt till utbildning. Grundskoleförvaltning anser att lagstiftaren bör väga in förslagets effekt på barn och ungas skolgång innan förslagen realiserar. I övrigt instämmer grundskoleförvaltningen i utredningens bedömning om att ingen generell sänkning av straffbarhetsåldern är nödvändig. Grundskoleförvaltningen invänder dock mot utredningens förslag om en särskild sänkning av straffbarhetsåldern samt mot utredningens bedömning att förslagen inte förväntas innebära några nämnvärda förändringar för enskilda kommuners kostnader.

Förslag till beslut

Grundskolenämnden föreslås besluta:

1. Grundskolenämnden godkänner förvaltningens yttrande och skickar det till kommunstyrelsen

Beslutsunderlag

- Straffbarhetsåldern (SOU 2025:11)
- G-Tjänsteskrivelse GRNAU250314 Remiss Justitiedepartementet - Straffbarhetsåldern (SOU 2025:11)
- Förslag till yttrande GRN 250326 Remiss Justitiedepartementet - Straffbarhetsåldern (SOU 2025:11)

Beslutsplanering

Grundskolenämndens arbetsutskott 2025-03-14

Grundskolenämnden 2025-03-26

Beslutet skickas till

Kommunstyrelsen

Ärendet

Den 6 juli 2023 beslutade regeringen att tillkalla en särskild utredare med uppdrag att överväga och föreslå ändringar avseende den straffrättsliga särbehandlingen av unga lagöverträdare. Utredningen har i ett tidigare delbetänkande lämnat förslag på att bland annat den s.k. ungdomsreduktionen för lagöverträdare i åldersgruppen 18–20 år ska avskaffas och att åldern ska ges minskad betydelse för lagöverträdare i åldersgruppen 15–17 år. I nuvarande betänkande behandlar utredningen frågan om vid vilken ålder som barn bör kunna straffas. Utredarnas uppdrag har varit att överväga och, om lämpligt, lämna förslag om sänkt straffbarhetsålder, att föreslå skärpta regler om undanröjande av ungdomspåföljder och att överväga och föreslå ytterligare åtgärder för att öka det statliga ansvaret för barn och unga som begår grova brott.

Grundskoleförvaltningen har enbart beaktat de delar av utredningen som bedöms påverka grundskolenämndens verksamhetsområde.

Utredningen föreslår ingen generell sänkning av straffbarhetsåldern

Utredningen påpekar att eftersom behovet av åtgärder inte är föranlett av förändringar i de flesta barns brottslighet, utan av de allvarliga brott som begås av ett litet antal barn, anser utredningen att det inte är lämpligt att vidta generella åtgärder som riskerar att påverka den stora majoriteten barn på ett negativt sätt. Utredningen bedömer inte heller att det är en effektiv åtgärd, eftersom rättsväsendet då måste lägga betydande resurser på att utreda och lagföra yngre barns mindre allvarliga brott, i stället för att rikta insatserna mot den grova brottslighet som har störst negativ påverkan på samhället.

Grundskoleförvaltningen instämmer i utredningens bedömning och tillstyrker förslaget.

Utredningen föreslår en särskild reglering för sänkt straffbarhetsålder

Att inte på något sätt ändra straffbarhetsåldern, menar utredarna, skulle innebära att det inte vidtas några åtgärder alls inom straffrätten mot de allvarliga brott som vissa lagöverträdare under 15 år begår och som utgör en mycket oroande samhällsutveckling. Det kan uppfattas som att samhället blundar för de skador och det lidande som de allvarliga brott som i dag begås av ett fåtal barn resulterar i. Utredningen bedömer på så vis att utvecklingen med ett fåtal barn under 15 år som begår allvarliga brott med stor samhällspåverkan har gått så långt att det i de fallen bör vara möjligt att döma ut en påföljd som står i proportion till brottet. Utredningen lämnar därför förslag om en särskild reglering om sänkt straffbarhetsålder som bara träffar de barn som begår allvarliga brott.

Enligt utredningen är det lämpligt att avgränsa regleringen om sänkt straffbarhetsålder till de brott som, utan utredningens förslag, skulle ha medfört en bevistalan mot barnet enligt den s.k. presumtionsregeln i 38 § lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare. Den bestämmelsen innebär att bevistalan i regel ska väckas om brottet har ett minimistraff som uppgår till fängelse i fem år eller mer. Utöver detta föreslår utredningen att sänka tröskeln för presumtionsregeln till brott som har ett minimistraff om fängelse fyra år eller mer och låta den lägre straffbarhetsåldern omfatta samma brott. Sammantaget innefattar förslaget brott som till exempel mord och dråp, människorov, grovt rån, synnerligen grov misshandel samt grov allmänfarlig ödeläggelse.

Utredningen föreslår att den lägsta straffbarhetsåldern ska vara 14 år, vilket är den vanligaste straffbarhetsåldern både internationellt och i EU. För barn under den åldern som begår allvarliga brott kommer systemet med bevistalan att kunna användas på samma sätt som i dag. Utredningen föreslår att den som har fyllt 14 år ska kunna dömas till samma påföljder som andra lagöverträdare som är under 18 år. Förslaget innebär inget ställningstagande till vilken påföljd barnen bör dömas till. Principen om att fängelse så långt möjligt bör undvikas för barn gäller men som en samlad följd av utredningens förslag skulle det inte finnas några lagliga hinder mot att döma en 14-årig lagöverträdare till 18-årsfängelse.

Grundskoleförvaltningen ställer sig kritiska till utredningens förslag om en särskild sänkning av straffbarhetsåldern. Grundskoleförvaltningen delar bedömningen som görs i expert Axel Holmgrens särskilda yttrande:

Det finns helt enkelt inget som talar för att det skulle vara en fördel ur brottspreventiv synpunkt att den aktuella gruppen unga lagöverträdare fångas upp genom straffrättsliga påföljder snarare än att de fångas upp genom sociala åtgärder. Däremot visar forskning – bl.a. den utvärdering som gjordes av den tillfälligt sänkta straffmyndighetsåldern i Danmark åren 2010–2012 – att ett straffrättsligt ingripande kan bidra till barns utanförskap och öka risken för återfall. (SOU 2025:11, s.466).

Grundskoleförvaltningen anser att ökat fokus bör läggas på tidiga och förebyggande åtgärder samt rehabiliterande åtgärder vid behov. Det kan till exempel röra sig om tidiga insatser från skola, socialtjänst och hälso- och sjukvård samt föräldraskapsstöd. Grundskoleförvaltningen ser inte att förslaget kommer ha någon effekt på de som anstiftar till att unga begår brott och ser därmed en större risk att grov brottslighet trycks ner i ytterligare yngre åldrar. Grundskoleförvaltningen instämmer inte i utredarens bedömning om att risken för att allt yngre barn kommer att begå grova brott till följd av föreslagen förändring är ringa. Här efterlyser förvaltningen ett djupare

resonemang från utredaren kring varför föreslagen förändring inte bedöms eskalera denna utveckling.

Tidsbegränsad lagstiftning

Utredningen menar att den samhällsutveckling som föranleder förslaget pågår för nuvarande och det går inte att dra några slutsatser om hur framtiden kommer att utspela sig. På så vis anser utredningen att föreslagen förändring bör genomföras som en särskild reglering som tidsbegränsas till fem år, trots att förslaget innebär en betydande förändring. Det gäller särskilt eftersom förändringen avser barn.

Som ovan nämnts, invänder grundskoleförvaltningen mot den föreslagna förändringen om en särskild reglering, men om förslaget ska genomföras ser grundskoleförvaltningen positivt på en tidsbegränsad lagstiftning. Detta ger lagstiftaren möjlighet att utvärdera effekterna av förslaget, vilket är särskilt angeläget då förändringen påverkar barn. Grundskoleförvaltningen ser gärna att en sådan utvärdering särskilt beaktar effekter på barns rätt till utbildning och deras skolresultat. Detta är särskilt relevant då studien som gjorts i Danmark efter att de genomfört en liknande reform visat att 14-åringar som dömts till brott var mindre benägna att fullfölja skolan under årskurs 9 och fick lägre betyg vid slutprovet i danska i årskurs 9 jämfört med 14-åringar som hade begått brott före reformen. Då en fullbordad skolgång är en av de starkaste skyddsfaktorerna som ett barn kan ha är uppföljning inom detta område särskilt angeläget.

Grundskoleförvaltningen saknar resonemang om skolplikt och rätt till utbildning

Grundskoleförvaltningen vill särskilt lyfta fram att utredningen genomgående saknar resonemang om skolplikt och barns rätt till utbildning. Utredaren behandlar inte frågan om hur rätten till utbildning påverkas eller kan säkras för berörda barn. Det finns inte heller något resonemang om hur förslagen påverkar barns möjlighet att fullgöra skolplikten. Utredaren nämner att Kriminalvården kommer att behöva möta en ny målgrupp och att hur de organiserar för detta överläts till myndigheten. Grundskoleförvaltningen anser att lagstiftaren bör väga in förslagets effekt på barn och ungas skolgång innan förslagen kan realiseras. Inte enbart för att förslagen behöver vara förenliga med skolplikt och rätt till utbildning så som det regleras i 7 kap. skollagen (2010:800) och barnkonventionen, utan särskilt för att en fullbordad skolgång är en av de starkaste skyddsfaktorerna som ett barn kan få med sig i livet. Detta är således en alldeles för viktig fråga för att överlåtas till verkställande myndighet.

Förslagets konsekvenser för kommuner

Utredningens bedömning är att förslagen inte leder till några nämnvärda förändringar när det gäller enskilda kommuners kostnader.

Grundskoleförvaltningen delar inte denna bedömning utan anser förslagen vara kostnadsdrivande för kommunal verksamhet. För grundskolenämndens verksamheter kan förslagen leda till administrativa och personella kostnader. Ökat antal elever som kan bli aktuella för polisiärutredning riskerar att medföra ökad administrativ hantering i form av till exempel begäran om utlämnande. Detta påverkar de kommunala skolorna där flera redan har en ansträngd verksamhet och det riskerar att leda till högre administrativa kostnader. Förslagen innebär även att grundskolenämnden får ytterligare en part att samarbeta med för att säkra elevers rätt till en sammanhållen skolgång. En rättssäker hantering kräver en nära dialog mellan berörda myndigheter och grundskoleförvaltningen ser därmed en högre åtgång av personella resurser som kan vara kostnadsdrivande för grundskolenämnden.

Samordning av föreslagna förändringar

Precis som utredningen anger finns det flertalet pågående eller nyligen avslutade statliga utredningar inom angränsande område. Ett sådant exempel är skolsäkerhetsutredningens slutbetänkande (SOU 2024:87). Grundskoleförvaltningen ser det som önskvärt att föreslagna förändringar inom området samordnas på ett vis som främjar en samlad implementering och underlättar för verkställande och/eller berörda aktör.

Ansvariga

Linda Deltinger Utbildningschef

Peter Lindberg Förvaltningschef